

«Camal Yusifzado kimdir? Bilmirəm. Cəvandır ya oturuşmuşdur? Bilmirəm. Coxdandır, ya onun ilk şeiri? Bilmirəm. Bildiyim budur ki, «Əsəriyyat» və incəsonet» qəzətinin 15 mart tarixli 11-ci (1825) nömrəsində Camal Yusifzadənin «Qışın noğməsi» adlı bir şeiri dorc olunmuşdur. Şeir-nögħme belə başşayır: «Qışan Qışan man. Bağclarla, bağırla Qar oħbi għon- muġaqas mən... Bahardan qalmañas mən. Dovsqan qorxuna, Ayman yavu-suna Qubħi yaqbiżiż minn...».

Neco yaxşı, többi, obrazlı deymildir. Qiş sözünün tekstrində bir melodiya yaratır. Saq ol, Camal. Deyirler, bir gül-le bāħar olifaz. Ancaq bağıgħa vix-xiex de aċċilħa, bu, baharın yaxin sorġidür!

Unudul 1967-ci ildə iki cavan şan (Camal Yusifzadəne wa Rohman Babaxan) haqqında yazdı bu meqalədə öncə Camal Yusifzadənin «Qışın noğməsi» şerindən söz açılır: O illerde Camal Yusifzadə inzassi hale geniç oxucu kütüflərinə məlum deyildi. Anma Rosul Rza Camalın elə birçoq seirində onur golçeyi istedadlı bir şair olacaqının toxmine elomişdi bəylik şairin ümidiñi çok tezlikle özünü doğruldur.

Iki ildən sonra-1969-cu ildə «Azərbaycan gəncəri» qəzətinin 15 aprel sayında Əli Kərimin «İntellettiko poeziya» yazısı dərc edildi va

həmin o yazaqda Əli Kərim gənc şair Camal Yusifzadənin şeirlərindən böyük ürək açılığı ilə söz açır. Baxın: «Camal tamam-kamal bir şairdir və arzuladıqlarının hamisini də öhdəsindən galınmışdır. Camaldı no xoşuma goldı. Onun elmi, savadı, heyata doruñ meylidi. Camal sözün yaşı manasında temkinli şairdir, bu onun misralarını yersiz hay-küydi, pafosdan, obraz adasından temsiləyir. Camal sözleri qonaqtılo «x-reclayir», hökm vernir, heç naya sibut etməyə çəlşür. Mənco (belkə da halolik) Camalın illi program şəhri «Derinləşmek istəyir»dir.

Boğulsun içimde

Xırda-xurus tör-təkəntü.
Bir məhəbbət dərinlaşmek
İsteyiram.

Cox gözəl azurduz. Bu misralardan esl sonat eşıqi ilə cırınan bir üreyin sadası çıxırdırm.

Altıncıñ illərin cavan bir şairi haqqında tanımış, xalq şairinin samimi ürək sözleri, onun «bağçaçıda bir gül açılıbası» inanı, bənzərsiz bir şairinə etirafı çox nadir bir hadisidir. Men onda tələbi idim və o zamandan Camal Yusifzadənin qəzətlər dərəcələn heç bir şerini görən qaćırmırdım. Nə idi meni Camalın şeirlərinə çəkən? Son dərəcə həzin, kövrək hissələrin ürək dilişə noql edilmişdi, adı sözlərin ifadələrin poeti dütümü. İriñ notları... ele hissələr ki, bunları sen də yasaşınsan, yaşayır-san. Hiss, hayecan dalğası, şeirin verdiyi emosional effekt (bozan kədər doğursa da...) Və on esasi, ana dillən bir şeirdə ya ratatıdə rongarong, söz ilmələri, naxışları. Hansı şeirlər id? Anasının xatırasına həsr etdiyi «Ay qonşu, bu evin yiyisi han?» şerindən düz 51 yaşı var, amma elə bilərim, her nesil üçün yenidən doğurulub bu şeir: «Uzaqdan, uzaqdan, Cox-cox uzaqdan, Darixib galim-səm, qacib golim-səm, Ay qonşu, bu evin yiyisi han?» Şeirimizdə ami itkişinden söz açan yüzlərə şeirlərin içinde bu şeirin yeri bircinləndirdir.

Kükək süsəsini döyrək bu evin,
Süküt həy-küyünü qovur bu evin.
Zaman taxtasını ovur bu evin,
Ay qonşu. Bu evin yiyisi han?
Qapida soyumus bir el yeri var,
Heydəti qurumuş ayaq yeri var.
Alça ağacının sol tarafında
Külü ləxaltlamış ocaq yeri var.
Camal Yusifzadə də müasir olduğu
şəirlərin müraciəti məhvərlərə üz tuturdur, amma hər hansı nəşmeye, pre-dietə tamam forqlı bir dүüşünce tarzı ile

yanaşındı. Hiss olunurdu ki, o, şeire hamar yolla şüttürək golmeyib, hazırlıq-lı golib. «Diplomlu şair» kimi golmoyib. O illerde Büyük Vətən müharibəsində holak olan esgərlərə kəndlərdə, şəhərlərdə abidələr ucaldırlar, şairlər iso buntardan tosırılıb şeirlər, poemalar yazı, qəhrəmanlılıq toronunnı edirdilər. Camal Yusifzadə do «Piskaryov»da deñf olunan naməlum esgərlərin xatiroxına «Əsgər şair» şeiriñ yazmışdır. Şeirdə toronunn, vəf yox idi, sadəcə mozarda yatan naməlum əsgərin harayı sösləndir: «Ehey, kin var orda? Ehey, kimən orda? Eh, na yaman daridxiñ, Görsən, bavridə necdər hava? Yağış yena yığırı? Günəş yeno doğurmۇ? Anam necdər görən?»

Men do yaşıldıram kimi şeirlərimiz sevgi şeirlərini oxuyurdum. Axtarırdım

Göydən baxır-
Aydi, ay,
Yerdən axır,
çayı, çayı.

60-70-ci illərdə «şeirdə intellektuallıq» vo ya «intellektual şair» ifadələri təz-tez qarşılıqlı. Əlbəttə, bu ifadələri hem o dövri üçün, hem de indiki sizimiz üçün qondarma ifadələr hesab etmək olmaz. Qoy deyim: Beziləri intellektuallıq şeirdə fikrin aparcı rol oynamasında, beziləri fikrin fəlsəfi axarında, beziləri iso dövrün, zamanın bütün texniki nailiyyyətlərinin şeirdə ifadəsi kimi yozurdukları. Ancaq bu fikirlərin həmisini hayava svoruldur. Əsl intellektuallıq, poeziyanın konarına, xaricində işid, içinde idi- gözlənilməz vo hesimindən əlinə golməyən deyimlər, bənzətmələr, assistativ ifadələrindən doğan məcəllərdə id. Əli Kərimin, Əlekbər Salahzadənin, İsa İsmayılləzin, Vaqif Səmədoğluñun poeziyasında olduğu kimi, Camalın «Cirtdannı omisi oğlu», «Gecənin gecə sabığı», «Dənizin sis», «Küleyi döymək olmaz», «Şühbə yuxusu», «Avara qorxun», «Səs» vo bə şeirlərini bu baxımdan xüsusiñ forqləndirmək olar.

Əlbəttə, Camal Yusifzadənin şeirlərini men heç tür «izm»lərə, hardaşan galor corayonu tosırına qoşmaq istəməm. Camal Yusifzadə sirf milli şairimizdir, fəlkələr, dastanlarımızla, xalqımızın etnik, etnik düşüncə terzi ilə bağlı olan, tariximizi, töbətimizi, yaddaşımızı poetik obrazlarda təcəssüm etdirən bir şair id. Öncə qeyd etdim ki, forqlı, özünməsəm düşüncə torzi iləşərdi.

Camal poetik obraz ustası idi. Yalnız bir misal göstərim, Camalıq doğuldugu Lonkoran zaqqında onlarla, bolka yüz-

Camal Yusifzadənin son illərdəki seirleri «Azərbaycan» jurnalı 2011 № 3, 2015 № 3) dünyaya, həyata, insan tələrini hissəs bir müdənəbatlı şahidi olur. O, ömrün-günün, yaşanılan hissələrin, duyguların izino düsür, gerçəkləşmeyən azınların artıq xilyaya dönməsindən söz açır. Bu seirlerdə kodardon, üzüci hissələrdən əsər-aləmat yoxdur. Sənki XXI əsrin Camal Yusifzadəsi arasında diaqloq başlanır, onlara, ötənləri, keçmişə bu günün həqiqətlərindən boylanır, doyuslu dünənən insan monzorularının göz öntüne getirir: «Hamı sabahdan qorxur, Allahdan qorxan yoxdur!!! Bəndəyi-hiqiro, Külli-ələm Allahı eləmətötü, Allah, qötü, Allah!!!». Əli Kərimin «Qorxu, üroyino yol tapşa qorxu, insan da ölməye baxılsın o gündən» fikrini Camal qorxu ilə bağlı bir neçə şeirdə arċiciləşdirir: «Dünyaya qorxunun gözüyle baxma. Na men arzunun sonuyam, no son sevdannı ilki. Dünyaya qorxunun gözüyle baxma. Dünyaya əzümlər golma-mışık ki!». Xoşbəxtlik haqqında düşüncələrindən söz açır: «Kedərlər olsa da, ağır olsa da, Mənə kadorim, Ümidi-rim küləl qalacaq!». Xoşbəxtlik abidi olmayır ancaq.

Camal Yusifzadə uzun müddət Azərbaycan televiziyanın Əbdə Dram Vətənlişləri redaksiyasında çalışırdı sənərə sənərən gözel televiziya verilişlərinin mülliəti olmuşdu. Onun dramaturgiya sahəsində də çalışmaları vərdi, næqa pəysi teatrların səhnəsində tamaşaçıyalımuşdu. Ancaq Şair Camal Yusifzadə dəhə öndə idi.

Cox təsəffüf ki, abidi tonqid (man və Cəvansır Yusifli istisna olmaqla) Ca-

(Camal Yusifzadənin 80 illiyinə) ÖLÜM AYRILIQ DEYİL...

ki, bu şeirlərde ah-nalə olmasın, elő duyğularndan söz açılsın ki, sənə sevgidə estə həqiqətləri anıtsın. Camalın sevgi şeirlərində məhəbbətə, agillə, düşüncəli bir yanışma hiss etdir, bu şeirlərde ayrılıq-hicran motivi təcəssüm etdirən, hıqqırqadan uzaq id. «Ən sərt həqiqət belə məhəbbətə deyilmirsə yalandı» deyirdi:

Əlliñ elində qalsa

Qaytarma mənə-

Neymə lazım?

Bəlinə dolarsan

Men olmayıanda,

Saqına çəkərsən

Men olmayıanda!

Gözünüz iləsərsən

Men olmayıanda!

Əlliñ elində qalsa

Qaytarma mənə-

Neymə lazım?

Əlliñ elində qalsa

Kədəri dördəlla

bozaglayarsan

Men olmayıanda.

Vaxtilə Camal ugurlu yol yayan Əli Kərim demişdi ki: «Camal Yusifzadə bir atım banti olan şeirlərdir». Əli Kərim de hiss etmişdi ki, hələ ilk şeirin kitabi işq üzü görməsə də bu cavan şairin daxilində güclü poetik enerji var». O, nəden yazarıza-yazısan, şəbləndən, təfaretdən uzaq olacaq. Məhəbbətən söz açında da...

Menim yaşamda

heç kəs məhəbbətən

üzmüyilən həle.

Men də olərem.

Məhəbbət hemişə

Uzaqdan gelir-

Dünyanın o başından.

Göydən gelir-

qardı, qar.

Yerdən çıxır-

gündü, güldü.

lorlo şeirlər yazılıb, Lənkəoanı «Cənub mirvarisim» adlandırdı. Amma C.Yusifzadənin «Bu şəhər yağışa düşüb ömürlük» şeirində Yağış obrazı vasitə olur. Lenkeranın özünəmoxsus poetik tablosu yaradılır yaradılır:

Bu şəhər yağışla düşüb ömürlük,

Bu şəhər yağışla İsləm tamam,

Gözümüzə canan,

Dəniz görürsəm;

Kükreyən, çağlayan,

Təmiz görürsəm.

Bu deniz yağışla düşüb ömürlük,

Bu deniz yağışla İsləm tamam,

Gözümüzə canan

Məşə görürsəm

Qızılı yarpağı,

Yaşlı talanı,

Yuyulğul-silimis

Şuşa görürsəm.

Camal töbəti, onun fəsillərini, (xüsusi payızı), donizi, küleyi çox sevirdi

va oğla demək mümkünsün, töbəti onun içinde id. Əy nühi alımlı ilə töbətin qışı da, payızı da, dənizi də, ağacı da bir yerdeydi.

Payızı məhəbbətə oxşadırdı: «Vallah, məhəbbətə oxşayır payız». «Sapsara yarpaqlar Olmək öyrırdi payız». Payızda sevmə, aq qız!- Kōhno töbətə payız». «Payızda - da - Göz yaşardır məhəbbətin Kədər dolu tüstüsü». C.Yusifzadənin 75 yaşı münasibətə elə bu qəzetdə dərc etdirildiyin meqaladə (27 avqust 2016) yazmışdır: «Fikrime, bütün bütün payız duyulğu şeirlər yaşanılan ömrün, hayatın öz fölsəfəsinəndən doğur. Ömrün payızı olumla İsləm arasında bir köprüdür».

Məhəbbət böyük dördmiş-
Payızı bənzəyirmiş-
sapsara yarpaqları,
bulanıq buluları,
uzun-uzun yolları.

mal Yusifzadənin yaradıcılığı haqqında geniş səbəbat aparmadı.

Anna yaradıcılığı obidi tonqidin geniñ dairəsindən uzaq düssə də. «Miistilik dövrü Azərbaycan obidiyyatı» iki cildliliyin dərisəsindən söz almış, Camal Yusifzadənin dərəcələndirilən münasibətə yeri itmir.

Heyif, cox heyif ki, Camal Qarabağın işğaldən azad olunmasını görmədi. Amma o da günü arzulayır:

Göy üzündən
Yer üzüne qar golur.
Kışılıklıdan dansıraq
Yaman mənər qar golur.
Umidi väqəm olan
Torpağın oy, daşın oy!
Ovcumun arasında
Havalanıbmış başım oy.
Payızın başı üstündən
Birər-birər qar golur...
Niye belə soyudur?
Vətan mono dar golur!
Vətan mono dar golur!

2001-ci ilde çap etdirildiyi «Hara gedim?» (Seyran Soxavət, üvanlanıb) şeiri C.Yusifzadənin vaxtilə yazdığı -Vətanə hasr elədiyi şeirlərin montiqi davamı kimi solən. Camal, şair dostunu üz tutub deyir ki, havam çatırı Ba-kıda. Hərə gedim? Hayına? Təranamı? İranam? Yox, heç birinə getmək olmaz.. Bəlkə.. Bəlkə Qarabağ?: Silahla, tak!

Kim olıjak biz getməsök?
Bəlkə gedək?
Cətin olmas orda ölməsk!

Camal Yusifzadə 20 illiyi münasibətə qoleme aldığından bu yazañın merhum bir sairindən yox, menin üçün ölmeyen, menen diri qalan bir sairində söz açdım.

Vaqif YUSİFLİ